C. Noica în cifru „humanist”

Constantin Noica (1909-1987) diferenţiase domeniul „spiritului” (al filozofiei) de acel domeniu al „sufletului” unde ar intra religia (cu excepţia spiritualităţii indiene), binele din domeniul social şi politic şi psihanaliza. Tristeţile lui Cioran, exprimate aforistic, ar reprezenta domeniul istorismului, cum spunea Petre Ţuţea[1]. După Noica, asemenea tristeţi sînt de resortul „sufletului”. Gabriel Liiceanu, pe la patruzeci de ani, punea pe seama unor imbolduri demonice, tiranice şi negative refuzul lui Constantin Noica de a încadra în domeniul „spiritului” tristeţile cioraniene (*Jurnalul de la Păltiniş* , Cartea Româească, Bucureşti, 1983, p.164).

Neintrând în domeniul „spiritului” prin niciuna din cărţile sale, protejatul lui Noica a reuşit să păstreze peste ani confuzia dintre *spirit* şi *suflet*. Amestecarea domeniului filozofiei cu domeniul politicului şi conservarea nebulozităţii privitoare la distincţia operată de Noica între *suflet* şi *spirit* s-a văzut din cele spuse de Liiceanu pe când avea 50 de ani: „Dacă ar fi de luat o lecţie de la Noica, la ora actuală, la nivelul filozofiei istoriei ar fi că noi trebuie să ieşim din infernul comunismului fără să intrăm în pseudo-paradisul Occidentului” (rev. „Euphorion”, II, 6-8/1992).

Aici nivelul „filozofiei istoriei” este invocat fără rost, nefiind nici un moment vorba de filozofie. Citatul dovedeşte nestrămutata ancorare în domeniul „sufletului”, întrucât lecţia la care s-a referit atunci Gabriel Liiceanu ar fi fost de luat în plan imediat politic. Şi nu de la maestru ci de la autorul *Apelului* către lichelele post-decembriste, să nu mai peroreze despre „salvarea omenirii ca omenire” adusă de *etica comunistă* (v. G. Liiceanu, *Jurnalul de la Păltiniş*, 1983, p.175). Să-şi cârmească în mod hotărât discursul înspre „infernul comunismului” (Liiceanu în rev. „Euphorion”, II, 6-8/1992). Bogdan Petriceicu Hasdeu observa pe 15 noiembrie 1869 cât de comod este „a iubi umanitatea, când aceasta ne scuteşte a vedea altceva în lume, afară numai de propria noastră nulitate” (apud. Mircea Eliade, *Hasdeu gazetar politic*).

Constantin Noica nu a dat niciodată lecţii politice. A constata eventual nivelul şi sursa învăţăturilor politice vehiculate de cei care-l vizitau şi i-a îndemnat să-şi lărgească orizontul citind în germană. De exemplu, ideologului comunist Dan C. Mihăilescu – pe care nu l-a văzut foarte hotărât în studiul sanscritei, dar care (asemenea ideologului Pleşu) păruse a nutri ceva interes pentru orientalistică impresionat de Sergiu Al-George şi de exemplul marelui Eliade –, Noica îi recomandase (într-o scrisoare) să citească în paralel „Scânteia” şi „Neuer Weg” spre a deprinde germana (*Despre Noica; Noica inedit*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2009, p.63).

Pe 24 aprilie 2009 la Facultatea de Filozofie [2] din Bucureşti, profesorul Liiceanu – fostul adept al *eticii comuniste*, fantezie ideologică servită şi lui Noica din când în când să nu uite pe ce lume trăieşte (v. Isabela Vasiliu-Scraba, *Noica şi discipolii săi*) –, a ţinut un discurs. Apoi s-a gândit săl publice într-un volum colectiv, trecându-se autor cot la cot cu Noica (1909-1987) şi cu Alexandru Dragomir (1916-2002). Ba i-a mai trecut în rând cu cei doi mari filozofi şi pe Andrei Cornea (pentru încurajarea incoerenţei ideatice) şi pe Sorin Vieru (pentru meritul de a nu se mai fi obosit să scrie nimic despre Noica, în volum fiind introdus un text vechi de 20 de ani) şi pe Andrei Pleşu, din aceleaşi considerente. Reciclarea unui text al lui Pleşu din 1988 arată că „discipolul” iarăşi n-a fost capabil să-l citească pe Noica, deşi îl invocă negreşit în apariţiile publice.

Redăm în continuare spicuiri din descrierea „infernului comunist” făcută de Liiceanu care-i ţinuse lui Noica lecţii despre binele celor mulţi cu care îi fericeşte pe oameni comunismul (G. Liiceanu, *Jurnalul de la Păltiniş*, C.R., Bucureşti, 1983, p.175). Fostul ideolog comunist din suita lui Ion Ianoşi care l-a ajutat să „scoată la lumină” *Jurnalul de la Păltiniş* spunea studenţilor săi fără să clipească următoarele neadevăruri: „Ţara care oficial trecea drept a mea... era cea care-mi interzicea să umblu şi să vorbesc liber” (*Despre Noica; Noica inedit*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2009, p.32). Delirul comunistului bursier Humboldt căruia nu-i era interzis să treacă pentru ani de zile Cortina de Fier la vremea graniţelor practic închise atinge apogeul prin fraza: „România cea furată de comunişti nu a fost niciodată patria mea”(*ibid.*).

Aşa zisa lecţie pe care ar fi ţinut-o Constantin Noica despre ieşirea „din infernul comunismului fără intrarea în pseudo-paradisul Occidentului” deconspiră fără greş incapacitatea fostului profitor al regimului comunist de a înţelege gândirea lui Noica. De fapt, nu după confuzia de idei ilustrată de această spusă a lui Liiceanu din 1993 se pot deduce relaţiile dintre maestru şi protejatul său. În relaţia Noica-Liiceanu, caracteristice au fost mereu „adierile care vin din gândirea lui Noica” (*Jurnalul de la Păltiniş*, 1983, p.125). Altfel spus, preschimbarea rolului de „meditator” fără plată al filozofului marginalizat până la moarte [3] în aceea de „negru” furnizând idei pentru scrierile discipolilor: „Ce mult e din gândul tău într-unele din cărţile altora” observase însuşi Noica (*Jurnal de idei*, 2007, p.186) pus în situaţia de a-şi da public consimţământul ca ideile sale să „circule” fără trimitere la autor [4].

În ciuda veşnicelor „împrumuturi” fără indicarea sursei, cum s-a întâmplat şi cu *logica lui Ares* însuşită pe aceeaşi cale de Andrei Pleşu în *Elemente pentru etică a intervalului* (v. Isabela Vasiliu-Scraba, *„De ce nu a făcut A. Pleşu filozofie”*, în vol. *Contextualizări*, Ed. Star Tipp, Slobozia, p.46), acelaşi Gabriel Liiceanu care i-a „vampirizat gândirea” lui Noica fiind dat afară de la Institutul de filozofie din cauza plagiatului după Noica (v. Octavian Cheţan în vol. *Modelul Cultural Noica*, Bucureşti, 2009), are nemăsurata îndrăzneală de a spune studenţilor în 2009 că pentru el şi pentru Pleşu „splendoarea” rămâne că Noica i-ar fi „născut” pe ei doi (v. G. Liiceanu, *Despre o anume personalitate*, în volumul colectiv *Despre Noica; Noica inedit*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2009, p.38). Într-o exprimare diferită în formă, dar identică în mesajul de transmis, Andrei Pleşu considera că mai importantă decât gândirea filozofului, desemnată peiorativ drept „producţia bibliografică” a lui Noica, a fost „instanţa patern-frăţească, stimulatoare, încurajatoare” (Pleşu către Marin Tarangul) pe care a reprezentat-o fostul deţinut politic vizitat de cei doi comunişti la Păltiniş. Cum uşor se poate observa, falşii discipolii gândesc la unison atunci când se substituie cu materialitatea lor spiritului întrupat în opera filozofică a mestrului pe fundalul căruia şi-au ridicat reciproc statui de mucava prin difuzarea în străinătate a textelor proprii (v.Radu Portocală, *Solidaritate împotriva trecutului*, în „Ziua” din 28 aug. 2007).

Deşănţata auto-apreciere a lui Liiceanu [5] contrastează puternic cu rândurile pline de evlavie faţă de memoria lui C. Noica scrise de George Purdea, lector la Universitatea din Viena: „În lumea asta facem tot felul de compromisuri, dar avem câte un mic sanctuar în noi. Pentru mine a fost câteva zeci de întâlniri cu Noica”(G. Purdea, 4 august 2009).

Din cele 206 de pagini ale cărţii în care e trecută enormitatea că importanţa lui Noica rezidă în faptul că i-ar fi „născut” pe Pleşu şi Liiceanu, credem că ar fi meritat să fie tipărite în exclusivitate cele 18 pagini cu scrisorile lui Noica. În rest, volumul scos de Humanitas este de necitit. E chiar trist să vezi din dezlânatul text al lui Andrei Cornea (care pe 2-4 iunie 2009 era purtat de H.R. Patapievici spre a ilustra la Roma ce a ieşit din dădăceala lui Noica îndemnându-şi vizitatorii să citească filozofie) cum acesta nu e în stare să aştearnă pe hârtie o idee sesizată şi expusă clar de Eliade: în timp rezistă doar cărţile scrise de mari personalităţi. În opinia renumitului filozof al religiilor, *Getica* lui Vasile Pârvan se va citi pentru Pârvan, *Istoria critică* a lui Hasdeu se citeşte pentru Hasdeu. Timpului nu îi rezistă hărnicia culturală. Nici „ştiinţa” unui anumit moment din cărţi ce invocă „adevărul şi obiectivitatea ştiinţifică”. Doar personalităţile ieşite din rând rezistă timpului, doar cei care au pus amprenta lor personală în cărţile „ştiinţifice” pe care le-au scris (Mircea Eliade, *Arta de a muri*, Ed. Moldova, Iaşi, 1993, ediţie de Magda Ursache şi Petru Ursache, pp. 66-67).

În volumul pe a cărui primă pagină apare trecut „Centenar Noica 1909/2009” mai găsim inserată şi poezie proastă (scrisă de Bogdan Mincu, Ioana Pârvulescu, Pleşu, Liiceanu etc.). Paginile de prisos cu ode închinate directorului Editurii au fost cuprinse în carte după principiul mass-media: cantitatea bate calitatea. Prin ele Liiceanu a încercat (fără succes!) deturnarea urechelii lui Noica de după publicarea *Jurnalului de la Păltiniş*. Desigur, urecheala trebuia citată, ca să se ştie ce rost are adunătura de osanalele „poetice” de la pagina 191 până la p. 201 şi auto-adularea dublată de auto-compătimire (în „versuri”, şi ce versuri!) a lui Liiceanu (de la pp. 202-203), care-şi întreabă retoric aplaudacii: „de ce vrei tu ca eu să port/ O greutate fără nume/ Între discipol şi maestrul mort?”.

Cu fineţea ce-l caracteriza, Constantin Noica interpretase poza de pe *Jurnalul de la Păltiniş*, notând pe 15 ian. 1984 (în *Jurnalul său de idei*) că Liiceanu şi-a început cariera „cu stîngul”: În loc să publice o lucrare de filozofie din care să reiasă că şi-a depăşit maestrul şi că după un discipolat de două decenii îşi poate ucide simbolic învăţătorul [6], comunistul „cel stîngaci” s-a decis să facă pe toată lumea părtaşă la conversaţiile sale cu Noica, publicând spusele maestrului cu o aşa de mare fidelitate încât dau impresia transcrierii unor înregistrări.

Independent de pretextul incoerenţelor ideatice din lăbărţatul articol scris de Andrei Cornea, discursul din 24 aprilie 2009, care figurează drept contribuţia lui Liiceanu la sărbătorirea lui Noica, se deschide şi el cu nişte întrebări retorice despre creşterea sau descreşterea „staturii” lui Noica în timp. La vremea „industriei” de lansări de nume prin organizarea a tot felul de colocvii ale căror lucrări devin volume, în ţară sau pe la institutele române din afară (v. masiva impunere a lui I.P. Culianu, pe post de „nou-Eliade”, astfel de întrebări maschează purul dezinteres pentru opera lui Noica. Nimic altceva! Acelaşi dezinteres transpare şi din politica editorială a răspândirii prin traducere a filozofiei noiciene: În luna noiembrie din anul Centenarului (2009), la Institutul Cultural Român din Stockholm, în loc să fie lansată traducerea vreunei cărţi de Noica, Cristian Ciocan a lansat *Jurnalul de la Păltiniş* în suedeză.

Spre a vedea câtă râvnă a pus fosta Editură Politică şi ICR-ul în traducerea cărţilor filozofului Constantin Noica este suficient să răsfoim excelenta lucrare a lui Stan Cristea (*C. Noica: repere bio-biliografice*, RCR Editorial, Bucureşti, 2009). Într-un sfert de veac, Liiceanu, pe care Noica îl considera pe bună dreptate „discipolul lui Henry Wald, nu al său” (*Noica şi Securitatea*, Ed. M.N.L.R., 2009, p.154) a avut grijă să-i fie traduse lui Noica doar două cărţi: *Spiritul românesc în cumpătul vremii* (1978), reţinând subtitlul în locul titlului şi *Devenirea întru fiinţă*, publicată în comunism la peste două decenii de la scrierea ei. Cartea lui Noica din 1978 a fost tradusă în 1991 în franceză, în 1993 în italiană, în 1999 în portugheză şi în 2009 în spaniolă. A doua carte aleasă de Liiceanu din cele douăzeci publicate de Noica este *Devenirea întru fiinţă* apărută în 1981. În Italia a fost lansată în 2007. În 2008 a apărut în franceză la o editură din Germania, cu un titlu nepotrivit: *Devenir envers l'ętre*. În 1982 Constantin Noica optase pentru echivalarea: *Le devenir au sens de l'ętre*, de care falsul discipol nu a ţinut seamă. În fapt, acel îndemn noician „să devii ceea ce eşti” reflectă ideea naeionesciană că „esenţele nu se schimbă”. Titlul ontologiei trimite către ideea de a ajunge să fii (prin devenire conştientă) ceea ce eşti (fără a fi conştient de acest lucru).

N-am putea spune dacă volumul (prilejuit de centenarul lui Noica) lansat la Bookfest pe 19 iunie 2009 a fost mai catastrofal decât volumul prin care Editura Humanitas a marcat centenarul lui Eliade. Oricum, cartea *Despre Noica; Noica inedit* nu cuprinde foarte explicit ideea: „Eliade, Noica, Cioran, toată generaţia lor, de la Mircea Vulcănescu până la Ţuţea aparţin trecutului”, spusă pe şleau în volumul prin care Liiceanu, „discipolul lui Henry Wald” (apud. Noica) în calitate de lider de opinie şi director de editură l-a sărbătorit pe faimosul istoric al religiilor (v. *Întâlniri cu Mircea Eliade*, Ed. Humanitas, Buc., 2007, p.192).

Isabela VASILIU-SCRABA

Note:

[1] Petre Ţuţea sesizase perfect că Emil Cioran nu depăşeşte istorismul, că marele stilist francez nu era bântuit de melancolii metafizice, că genialul său prieten (împlinit la Paris) era trist fiindcă omul este un animal muritor. De aceea Ţuţea spunea că opera cioraniană „nu este consolatoare”. Jerbele ideilor, stilul de o eleganţă demnă de invidiat, cizelarea gândului în jurul ideilor văzute dintr-o mulţime de perspective, nimic din toate acestea nu scoate gândirea lui Cioran din domeniul „sufletului”, aşa cum era el închipuit de Constantin Noica.

[2] Pe 11 noiembrie 2009 la Facultatea de filozofie din Bucureşti, prof. univ. Viorel Cernica a vorbit despre *Noica în filozofia românească* şi a lansat cel de-al V-lea volum de *Studii de istorie a filosofiei româneşti. Centenar C-tin Noica* (Ed. Academiei, 2009). Cartea de 632 de pagini cuprinde printre alte studii şi o selecţie din referatele despre Noica prezentate la Conferinţa Naţională: *Gândirea lui Noica astăzi*, 24-26 aprilie 2009 de la Facultatea de Filozofie din Bucureşti.

[3] Marginalizarea lui Noica până la moarte nu s-a văzut numai din dificultatea cu care i-au fost tipărite în comunism cărţile şi articolele prin revistele de filozofie, sau din interdicţia de a se adresa în universităţi studenţilor. Dar şi din faptul că în timp ce „Vocea Americii”, „Europa liberă” şi „BBC”-ul şi-au întrerupt emisiunile pentru a anunţa decesul filozofului, televiziunea din România pe 4 decembrie 1987 a trecut sub tăcere pierderea suferită de cultura română (v. Emilia Hârbea, *Bibliografie C. Noica*, Sibiu, 2007; lucrare multiplicată în Atelierul de legătorie al Bibliotecii judeţene „Astra”).

[4] v.Octavian Cheţan, *Simple rememorări*, în vol. *Modelul Cultural Noica*, I-II, Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă, Bucureşti, 2009, p.119-133.

[5] Ion Simuţ îl considera pe Gabriel Liiceanu un mafiot literar cu editură puternică şi revistă influentă care a trimis la topit cărţile lui Paul Goma, l-a refuzat pe D. Ţepeneag la publicare „oprindu-i lui Mihai Sin volumul doi dintr-un roman” (Ion Simuţ în rev. *ArtPanorama*, nr. 1, oct.1997, răspuns la ancheta despre Mafiile literare).

[6] În neştiută consonanţă cu impresia lui Noica despre păşitul „cu stîngul” al discipolului preferat, iată ce notasem în noiembrie 1983 pe carte, după citirea *Jurnalul de la Păltiniş*: „*Nu se ştie cine dă şi cine primeşte* are în acest caz înţelesul: nu se ştie unde se duce ceea ce trebuia primit... Crima finală este de aceea o barbarie, iar de o *victimă fericită* nu poate fi vorba” (Isabela Vasiliu-Scraba).